

หลักประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และหลักการคุ้มครองสิทธิ
และเสรีภาพของประชาชน กัับการพิจารณาพิพากษาคดี

จัดทำโดย

นายนาวิ สกุลวงศ์ธนา

รหัสประจำตัว ๖๗๑๒๑๗

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการอบรมหลักสูตร
“หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” (นธป.) รุ่นที่ ๑๒

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

คำนำ

ประเทศไทยมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นเวลายาวนานกว่า ๘ ทศวรรษ “ประชาธิปไตย” ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญกับสังคมไทยและกลายเป็นรากฐานของระบอบการเมืองการปกครองของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕

หลักการของ “ประชาธิปไตย” เป็นที่น่าสนใจในการนำมาศึกษาค้นคว้าเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการเมืองการปกครองของประเทศไทย รวมไปถึงการพัฒนากระบวนการอำนวยความสะดวกและกระบวนการยุติธรรมไทย อีกทั้ง หลักการอื่น ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อองค์กรหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม อันได้แก่ หลักนิติธรรม และหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรในกระบวนการยุติธรรมในฐานะเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจตุลาการ ซึ่งถือเป็นเสาหลักหนึ่งในระบอบประชาธิปไตยที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งและเป็นรากฐานที่สำคัญในการรักษาความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคม อีกทั้ง เป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพให้แก่ประชาชน

เอกสารวิชาการฉบับนี้ได้นำเสนอเนื้อหาสาระละเอียดเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และบทบาทการทำงานของศาลยุติธรรม โดยศึกษาวิเคราะห์กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรมและการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนภายใต้หลักการดังกล่าว ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และเท่าเทียม เพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและความเชื่อมั่นศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม และการอำนวยความสะดวกของศาลยุติธรรม อันจะนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยและสันติสุขในสังคมอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม

นายนาวี สุกุลวงศ์ธนา
ผู้เขียน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
ความหมายของประชาธิปไตย	๑
หลักประชาธิปไตย	๒
หลักนิติธรรม	๓
หลักสิทธิเสรีภาพ	๔
หลักสิทธิมนุษยชน และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน	๕
ศาลยุติธรรมกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม	๗
ระบบศาลยุติธรรม	๘
ศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ	๙
การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ	๑๒
ขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ	๑๓
การประชุมใหญ่ในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ	๑๕
การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกา	๒๕
บรรณานุกรม	๒๙

หลักประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และหลักการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน กับการพิจารณาพิพากษาคดี

นายนาวิ สุกุลวงศ์ธนา^๑

ประเทศไทยมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นเวลายาวนานกว่า ๙ ทศวรรษ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๗) ได้ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย นับแต่นั้นเป็นต้นมา “ประชาธิปไตย” ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญกับสังคมไทย และกลายเป็นรากฐานของระบอบการเมืองการปกครองของประเทศไทย หลักการของ “ประชาธิปไตย” เป็นที่น่าสนใจในการนำมาศึกษาค้นคว้าเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการเมืองการปกครองของประเทศไทย รวมไปถึงการพัฒนากระบวนการอำนวยความสะดวกและกระบวนการยุติธรรมไทย ซึ่งจะนำมาซึ่งประโยชน์ของประชาชน สังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืน

ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า “ประชาธิปไตย” ตามความหมายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ หมายถึง ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่^๒

ในบทความประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน ศาสตราจารย์ ปรีดี พนมยงค์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้ดังนี้

“ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำว่า “ประชา” หมายถึงหมู่คนคือปวงชน กับคำว่า “อธิปไตย” หมายถึงความเป็นใหญ่

คำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ของปวงชน”^๓

^๑ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ

๑ ต.ค. ๖๗ ดำรงตำแหน่ง อธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานภาค ๔

^๒ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก

<https://dictionary.orst.go.th/>

^๓ ปรีดี พนมยงค์. ๒๕๖๔ ประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน. เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก

<https://pridi.or.th/th/content/2021/09/831>

คำว่า “ประชาธิปไตย” ในภาษาอังกฤษ คือคำว่า “Democracy” Oxford Languages Google’s English Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า “Democracy” ไว้ว่า “a system of government by the whole population or all the eligible members of a state, typically through elected representatives.” หมายถึง ระบบการปกครองโดยปวงชนหรือโดยผู้แทนของรัฐที่มาจากการเลือกตั้ง^๔

หลักประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในความสำคัญและศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล ความเชื่อในความเสมอภาคของมนุษย์ และความเชื่อในความจำเป็นที่จะต้องมีความเป็นอิสระเสรี ประชาธิปไตยจึงประกอบด้วยหลักการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เสรีภาพ (Liberty) คืออิสรภาพของบุคคลที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตนโดยไม่อยู่ภายใต้การกดขี่ของรัฐ เว้นแต่อยู่ภายใต้กรอบกติกาที่กฎหมายกำหนดไว้ เพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ในหลักประชาธิปไตย เสรีภาพคือกฎเกณฑ์สำคัญที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าของสังคม

๒. ความเสมอภาค (Equality) คือความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เป็นความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ และเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมเหมือนกัน มีศักดิ์ศรี เกียรติยศ และมีคุณค่าในความเป็นคนอย่างเดียวกัน ความเสมอภาคประกอบไปด้วย

๒.๑ ความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์

๒.๒ ความเสมอภาคตามกฎหมาย

๒.๓ ความเสมอภาคในด้านโอกาส

๒.๔ ความเสมอภาคในทางการเมือง

๒.๕ ความเสมอภาคในการใช้สิทธิเลือกตั้ง

๒.๖ ความเสมอภาคในการสมัครรับเลือกตั้ง

๒.๗ ความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ

^๔ Oxford Languages Google’s English Dictionary. เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก <https://languages.oup.com/google-dictionary-en/>

๓. **อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty)** คือ ปัจจัยที่เชื่อว่าสังคม ก่อตั้งขึ้นโดยความยินยอมของประชาชน ในการที่จะให้อำนาจอธิปไตยของสังคมส่วนรวมเข้ามาแทนที่ เสรีภาพธรรมชาติ โดยทุกคนจะมีส่วนในอธิปไตยนั้น ๆ เท่าเทียมกัน ตามหลักการนี้ การปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นการปกครองที่ประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง เนื่องจาก ผู้ปกครองมาจากการเลือกตั้งโดยยึดหลักการเสียงข้างมาก จึงมีสิทธิอำนาจอันชอบธรรมในการปกครอง ประเทศเพราะได้รับสิทธิจากผู้ถูกปกครองโดยตรง

๔. **หลักการเสียงข้างมากที่คุ้มครองเสียงข้างน้อย (The Rule of Majority)** เนื่องจาก ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการตัดสินใจปัญหาบ้านเมืองไม่ว่าจะโดยตรงหรือผ่าน ผู้แทนราษฎร ซึ่งในความเป็นจริงประชาชนทุกคนย่อมมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ดังนั้นเพื่อเป็นการตัดสินใจ ปัญหาจึงต้องยึดเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

ถึงอย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของเสียงข้างน้อย หลักประชาธิปไตยจึงต้องประกอบด้วยหลักการคุ้มครองเสียงข้างน้อย (Minority right) ด้วย ทั้งนี้ การตัดสินใจโดยล่วงละเมิดสิทธิพื้นฐานของเสียงข้างน้อย ถือว่าเป็นการปกครองโดยระบอบเผด็จการ เสียงข้างมาก (Dictatorship of the Majority)^๕

หลัก “ประชาธิปไตย” ไม่เพียงแต่เป็นหลักการที่ใช้ในการปกครองประเทศเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักการที่ใช้ในการอำนวยความสะดวกโดยมีองค์กรหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ขับเคลื่อนพันธกิจในการอำนวยความสะดวกไปสู่ประชาชน

นอกจากหลักประชาธิปไตยแล้ว ยังมีหลักการอื่น ๆ ที่มีบทบาทสำคัญต่อองค์กรหรือ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมซึ่งยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ประชาชนได้รับความคุ้มครอง ทางกฎหมายอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค อันได้แก่ หลักนิติธรรม และหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชน ได้แก่ หลักสิทธิเสรีภาพ หลักสิทธิมนุษยชน และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

หลักนิติธรรม ประกอบด้วยหลักการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. **หลักการแบ่งแยกอำนาจ** เป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม เพราะหลักการ แบ่งแยกอำนาจเป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของการแบ่งแยกอำนาจ การตรวจสอบอำนาจ และการถ่วงดุลอำนาจ

^๕ รณชัย โดสมภาค. ประชาธิปไตย. เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ประชาธิปไตย>

๒. **หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ** หลักนิติธรรมมีความเกี่ยวพันกันกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล และสิทธิในความเสมอภาค สิทธิทั้งสองประการถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” อันเป็นหลักการสำคัญตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

๓. **หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง** การใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการหรือฝ่ายปกครองที่เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนมีผลมาจากกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชน โดยฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลยพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่อง

๔. **หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา** เป็นหลักที่เรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายปกครองที่ออกกฎหมายลำดับรอง กำหนดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายให้เป็นไปตามหลักความแน่นอนของกฎหมาย หลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง และหลักความพอสมควรแก่เหตุ

๕. **หลักความอิสระของผู้พิพากษา** ผู้พิพากษาสามารถทำหน้าที่ในทางตุลาการได้โดยปราศจากการแทรกแซงใด ๆ โดยผู้พิพากษามีความผูกพันเฉพาะต่อกฎหมายและทำการพิจารณาพิพากษาภายใต้มนธรรมของตนเท่านั้น โดยวางอยู่บนพื้นฐานของความอิสระ ๓ ประการ คือ ความอิสระจากคู่ความ ความอิสระจากรัฐ และความอิสระจากสังคม

๖. **หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย”** เมื่อไม่มีข้อบัญญัติทางกฎหมายให้เป็นความผิดแล้ว จะเอาผิดกับบุคคลนั้น ๆ ไม่ได้

๗. **หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ** หมายความว่า รัฐธรรมนูญได้รับการยอมรับให้เป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่สูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐนั้น และหากกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญกฎหมายดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับ^๖

หลักสิทธิเสรีภาพ

สิทธิและเสรีภาพเป็นแนวคิดที่มาควบคู่กับการปกครองในระบบประชาธิปไตย เพื่อรองรับแนวคิดที่ว่ามนุษย์ควรได้รับความคุ้มครองจากรัฐเพื่อที่จะสามารถรักษาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

^๖ หลักนิติธรรม (The Rule of Law). เข้าถึงเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก

https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=๑๒๘๓

ไว้ได้ โดยห้ามมิให้รัฐใช้อำนาจทางนิติบัญญัติออกกฎหมายเพื่อลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือเกินจำเป็น^๗

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพและการใช้สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ไว้ในมาตรา ๒๕ ดังนี้

มาตรา ๒๕ “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีกรตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ”

หลักสิทธิมนุษยชน และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

คำว่า “สิทธิมนุษยชน” (Human Rights) หมายความว่า สิทธิที่มีตามธรรมชาติ ซึ่งติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด โดยมีความเป็นสากลและมีการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือ กติกาอนุสัญญา ข้อตกลงต่าง ๆ ระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ทุกประเทศทั่วโลกให้การรับรอง ดังนี้

๑. เป็นสิทธิธรรมชาติ ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด (Natural Rights) หมายความว่า มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีประจำตัว ตั้งแต่เกิดมาเป็นมนุษย์

๒. หลักสิทธิมนุษยชนเป็นสากลและไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ (Universality & Inalienability) หมายความว่า ในเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ มนุษย์แต่ละคนย่อมไม่สามารถมอบอำนาจ หรือสิทธิมนุษยชนของตนให้แก่ผู้ใดได้ ไม่มีการครอบครองสิทธิแทนกัน

^๗ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนารัตน์ มาศมงคล. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช. เข้าถึงเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย_พุทธศักราช_๒๕๖๐

๓. สิทธิมนุษยชนไม่สามารถแยกเป็นส่วนๆ ว่าสิทธิใดมีความสำคัญกว่าอีกสิทธิหนึ่ง (Indivisibility) กล่าวคือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ไม่สามารถแบ่งแยกว่ามีความสำคัญกว่าสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิทธิทั้งสองประการนี้ต่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

๔. ความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and Non-Discrimination) การเลือกปฏิบัติถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๕. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินี้ (Participation & Inclusion) หมายความว่า ประชาชนแต่ละคนและกลุ่มของประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๖. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & The Rule of Law) หมายถึง รัฐและองค์กรที่มีหน้าที่ในการก่อให้เกิดสิทธิมนุษยชน ต้องมีหน้าที่ตอบคำถามให้ได้ว่าสิทธิมนุษยชนได้รับการปฏิบัติให้เกิดผลจริงในประเทศของตน ส่วนสิทธิโดยยังไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการสากลก็ต้องอธิบายต่อสังคมได้ว่าจะมีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร โดยเฉพาะรัฐต้องมีมาตรการปกครองประเทศโดยใช้หลักนิติธรรม หรือปกครองโดยอาศัยหลักการที่ใช้กฎหมายอย่างเที่ยงธรรม ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย มีกระบวนการไม่ซับซ้อนเป็นไปตามหลักกฎหมายและมีความเท่าเทียมกันเมื่ออยู่ต่อหน้ากฎหมาย ไม่มีใครอยู่เหนือกฎหมายได้^๘

หลักการต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ไม่ว่าจะเป็นหลักประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ได้แก่ หลักสิทธิเสรีภาพ หลักสิทธิมนุษยชน และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ล้วนแต่เป็นหลักการซึ่งมีบทบาทสำคัญและเป็นกลไกที่ใช้ในการกำกับดูแลและควบคุมการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคมให้เป็นไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุข

ในสังคมซึ่งประกอบไปด้วยประชากรจำนวนมาก มีความหลากหลายและแตกต่างกัน ในด้านเชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา การประกอบอาชีพ สภาพความเป็นอยู่ สถานะทางการเงิน สถานะทางสังคม หรือแม้แต่ความแตกต่างกันในด้านความเชื่อ ความคิด หรือทัศนคติ ด้วยความหลากหลาย

^๘ นายพีระศักดิ์ พอจิต. หลักสิทธิมนุษยชน เรื่อง : สิทธิมนุษยชนในหลายมิติ. เข้าถึงเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก

https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=๘๘๒๘

และความแตกต่างกันของแต่ละบุคคลในสังคมนี้ จึงอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งหรือเกิดมีข้อพิพาทขึ้นได้ จึงมีความจำเป็นต้องมีวิธีการจัดการกับปัญหาดังกล่าวด้วยการนำหลักการต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น มาใช้เป็นเครื่องมือและกลไกในการควบคุมประชากรของประเทศให้สามารถดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันได้ ภายใต้กรอบของกฎหมายและกฎกติกาในสังคม

ศาลยุติธรรมเป็นกลไกหนึ่งซึ่งมีบทบาทสำคัญในการระงับข้อพิพาทและให้ความเป็นธรรมกับประชาชนผู้มีอรรถคดี เป็นผู้ใช้อำนาจในทางตุลาการพิจารณาตัดสินคดีความเพื่อยุติปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทของบุคคลในสังคม องค์กรศาลยุติธรรมเปรียบเสมือนบุคคลกลุ่มน้อยซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความเป็นธรรมให้กับบุคคลในสังคมซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มใหญ่ อันจะนำมาซึ่งความสันติสุขของสังคมและประเทศชาติในภาพรวม

ศาลยุติธรรมกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม

องค์กรศาลยุติธรรมเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่มีความสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายและอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชน

ศาลยุติธรรม มีพันธกิจตามแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๖๘ จำแนกเป็น ๔ พันธกิจ ดังนี้

๑. อำนวยความสะดวกยุติธรรมให้เป็นที่ประจักษ์ในความบริสุทธิ์ยุติธรรม
๒. คุ้มครองสิทธิเสรีภาพและลดความเหลื่อมล้ำของประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างทั่วถึงและเสมอภาค
๓. พัฒนาระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้เกิดสังคมสันติสุข และการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน
๔. เสริมสร้างความเข้มแข็งความเชื่อมั่นศรัทธาและการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบงานศาลยุติธรรมให้เป็นที่ประจักษ์ในนานาอารยประเทศ

เห็นได้ว่า พันธกิจศาลยุติธรรม ทั้ง ๔ พันธกิจ ดังกล่าวข้างต้น มุ่งเน้นประชาชนและสังคมเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบงานศาลยุติธรรม อีกทั้งยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๖๘ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาระบบงานศาลยุติธรรมโดยการนำเทคโนโลยีและองค์ความรู้ที่ทันสมัยมาใช้ในการบริหารงานศาลยุติธรรมและการพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้นและสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ด้วยความสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นหลักประกันแห่งสิทธิ

และเสรีภาพแก่ประชาชน อันเป็นการอำนวยความสะดวกด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม เสมอภาค และเท่าเทียม โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางภายใต้หลักประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ที่มา : <https://www.coj.go.th/th/content/page/index/id/5>

ระบบศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ แบ่งออกได้เป็น ๓ ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลชั้นฎีกา

ศาลชั้นต้น

ศาลชั้นต้น เป็นศาลในชั้นเริ่มต้นคดี เป็นศาลซึ่งรับคำฟ้อง หรือคำร้องในคดี โดยดำเนินการกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีตัดสินชี้ขาดเป็นขั้นแรก ทั้งมีอำนาจดำเนินการกระบวนการพิจารณาแทนศาลชั้นอุทธรณ์และศาลฎีกาในบางเรื่องตามที่กฎหมายบัญญัติ ศาลชั้นต้นประกอบด้วยศาลต่าง ๆ ดังนี้

๑. ศาลชั้นต้นพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาในกรุงเทพมหานคร

๒. ศาลจังหวัด

๓. ศาลแขวง

๔. ศาลชำนาญพิเศษ ประกอบด้วย ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลภาษีอากร ศาลแรงงาน ศาลล้มละลาย และศาลเยาวชนและครอบครัว

๕. ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ศาลชั้นอุทธรณ์

ศาลชั้นอุทธรณ์ เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ รวมทั้งมีอำนาจพิจารณาคำสั่งอื่น ๆ เช่น คำสั่งเกี่ยวกับการขอประกันตัวในคดีอาญา และการขอทุเลาการบังคับคดีในคดีแพ่ง การพิจารณาของ

ศาลชั้นอุทธรณ์มีลักษณะเป็นการตรวจสอบหรือทบทวนในชั้นอุทธรณ์ ศาลชั้นอุทธรณ์ประกอบด้วยศาลต่าง ๆ ดังนี้

๑. ศาลอุทธรณ์
๒. ศาลอุทธรณ์ภาค
๓. ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ

ศาลชั้นฎีกา

ศาลชั้นฎีกา เป็นศาลสูงสุด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการฎีกา และมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลฎีกามีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายเฉพาะ แต่หากคดีใดมีปัญหาสำคัญไม่ว่าจะมีปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมาย ประธานศาลฎีกาเห็นว่าควรให้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา ประธานศาลฎีกามีอำนาจสั่งให้นำปัญหาดังกล่าวเข้าสู่การวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา ศาลฎีกามีเพียงศาลเดียวตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร^๙

ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ

ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ เป็นศาลชั้นอุทธรณ์ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม จัดตั้งโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๘ อันเป็นวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ต่อมาเมื่อพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเปิดทำการศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ พ.ศ. ๒๕๕๙ ให้เปิดทำการศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๙ เป็นต้นไป^{๑๐}

ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชำนัญพิเศษ^{๑๑} อันได้แก่ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลภาษีอากร ศาลแรงงาน ศาลล้มละลาย และศาลเยาวชนและครอบครัว

^๙ สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม. ระบบศาลยุติธรรม. เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗

เข้าถึงได้จาก <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/54/iid/126661>

^{๑๐} แผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ – ๒๕๖๘ ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ, หน้า ๑

^{๑๑} พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๕

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๕ ให้จัดตั้งแผนกขึ้นในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์ ๕ แผนกคดี ได้แก่

(๑) **แผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ** มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

ประเภทคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของแผนกฯ มีดังนี้

- คดีอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ คดีอาญาเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และคดีอาญาเกี่ยวกับความผิดทางการค้า ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๑ - ๒๗๕

- คดีแพ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ คดีแพ่งเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และคดีที่มีข้อพิพาทตามสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ

- คดีแพ่งหรือคดีอาญาเกี่ยวกับข้อพิพาทในการออกแบบวงจรรวม การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ชื่อทางการค้า ซึ่งทางภูมิศาสตร์ที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดของสินค้า ความลับทางการค้า และการคุ้มครองพันธุ์พืช

- คดีแพ่งเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ ได้แก่ คดีแพ่งเกี่ยวกับการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าหรือตราสารการเงินระหว่างประเทศ การให้บริการระหว่างประเทศ การขนส่งระหว่างประเทศ การประกันภัยและนิติกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่อง คดีแพ่งเกี่ยวกับเลตเตอร์ออฟเครดิต ทรัสต์รีซีส รวมทั้งการประกันภัยเกี่ยวกับกิจการดังกล่าว คดีแพ่งเกี่ยวกับการกักเรือ การทุ้มตลาด และการอุดหนุนสินค้าหรือบริการจากต่างประเทศ

- คดีแพ่งหรืออาญาที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์

(๒) **แผนกคดีภาษีอากร** มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลภาษีอากร

ประเภทคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของแผนกฯ เป็นประเภทคดีแพ่ง มีดังนี้

- คดีอุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานหรือคณะกรรมการตามกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากร

- คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องของรัฐในหนี้ค่าภาษีอากร

- คดีพิพาทเกี่ยวกับการขอคืนค่าภาษีอากร

ภาชีอากร

- คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามข้อผูกพันซึ่งได้ทำขึ้นเพื่อประโยชน์แก่การจัดเก็บ

- คดีที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจศาลภาชีอากร

(๓) **แผนกคดีแรงงาน** มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลแรงงาน

ประเภทคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของแผนกฯ มีดังนี้

- คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงานหรือข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

- คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์

- กรณีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์

- คดีอุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหรือของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์หรือรัฐมนตรีตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์

- คดีอันเกิดแต่มูลละเมิดระหว่างนายจ้างและลูกจ้างสืบเนื่องจากข้อพิพาทแรงงานหรือเกี่ยวกับการทำงานตามสัญญาจ้างแรงงาน

- ข้อพิพาทแรงงานที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยขอให้ศาลแรงงานชี้ขาดตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์

(๔) **แผนกคดีล้มละลาย** มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล้มละลาย

ประเภทคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของแผนกฯ มีดังนี้

- คดีล้มละลายตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย รวมไปถึงคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีดังกล่าว

- คดีอาญาสำหรับการกระทำอันเป็นความผิดตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย

(๕) แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเยาวชนและครอบครัว

ประเภทคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของแผนกฯ มีดังนี้

- คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด
- คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้ออามาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๙๗ วรรคหนึ่ง

- คดีครอบครัว

- คดีคุ้มครองสวัสดิภาพ

- คดีอื่นที่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว

นอกจากนี้ ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษมีอำนาจในการวินิจฉัยเขตอำนาจศาลกรณีมีปัญหาว่าคดีใดจะอยู่ในอำนาจของศาลชำนาญพิเศษหรือไม่ โดยประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษเป็นผู้วินิจฉัยและคำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษให้เป็นที่สุด

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษกระทำโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพิเศษในด้านนั้น ๆ ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีชำนาญพิเศษในชั้นอุทธรณ์เกิดความเป็นเอกภาพและส่งเสริมให้กระบวนการยุติธรรมมีความรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๑๒}

องค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ ประกอบด้วย ผู้พิพากษาอย่างน้อย ๓ คน ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

“มาตรา ๒๗ ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค หรือศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้

...”

องค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ ประกอบด้วย ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะฯ จำนวน ๑ คน ผู้พิพากษาฯ จำนวน ๒ คน และผู้พิพากษาอาวุโสฯ (ถ้ามี) ร่วมเป็นองค์คณะ

^{๑๒} แผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ – ๒๕๖๘ ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ, หน้า ๒

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๓ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๐ (๒) บัญญัติเกี่ยวกับการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งไว้ ดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๓

“คำพิพากษา หรือคำสั่งหรือความเห็นแย้งต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณา ผู้พิพากษาใดที่นั่งพิจารณา ถ้าไม่เห็นพ้องด้วย มีอำนาจทำความเห็นแย้ง คำแย้งนี้ให้รวมเข้าสำนวนไว้”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๐ (๒) วรรคหนึ่ง

“... ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งจะต้องทำโดยผู้พิพากษหลายคน คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นจะต้องบังคับตามความเห็นของฝ่ายข้างมาก ในศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์ ถ้าผู้พิพากษาคนใดมีความเห็นแย้งก็ให้ผู้พิพากษานั้นเขียนใจความแห่งความเห็นแย้งและเหตุผลของตนกลัดไว้ในสำนวน”

ขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ

ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ ขั้นตอนแรกประธานศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ จะทำการมอบหมายสำนวนคดีให้กับผู้พิพากษาในองค์คณะจำนวน ๑ ท่านเป็นผู้รับผิดชอบสำนวนคดีในฐานะเจ้าของสำนวนคดีและเป็นผู้ร่างคำพิพากษาสำนวนคดีนั้น โดยมีผู้พิพากษาผู้เป็นองค์คณะเดียวกันกับผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนคดี ร่วมรับผิดชอบสำนวนคดีกับเจ้าของสำนวน กล่าวคือ ในการพิจารณาคดีและการทำคำพิพากษาของแต่ละสำนวนคดี กระทำโดยผู้พิพากษาทุกคนในองค์คณะ ร่วมกันศึกษาสำนวนคดี ประชุมคดี ออกความเห็น และร่วมรับผิดชอบต่อร่างคำพิพากษา การจัดทำร่างคำพิพากษา แม้จะมีการมอบหมายให้ผู้พิพากษาเป็นเจ้าของสำนวนคดีและเป็นผู้ร่างคำพิพากษาแล้วก็ตาม องค์คณะผู้พิพากษายังมีบทบาทสำคัญในการออกความเห็นและให้เหตุผลสนับสนุนผลคดีในการจัดทำร่างคำพิพากษาของคดีนั้น การลงความเห็นชี้ขาดผลคดีเป็นไปโดยรับฟังความคิดเห็นของเสียงข้างมาก โดยเปิดโอกาสให้เสียงข้างน้อยมีอำนาจในการทำความเห็นแย้งได้เป็นไปตามหลักการทำคำพิพากษาซึ่งบัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๓ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๐ (๒) ดังกล่าวข้างต้น

เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการจัดทำร่างคำพิพากษาแล้ว ร่างคำพิพากษาดังกล่าวจะเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบคุณภาพและความถูกต้องของร่างคำพิพากษา ในกระบวนการตรวจสอบคุณภาพและความถูกต้องของร่างคำพิพากษามีขั้นตอนที่สำคัญประการหนึ่งคือ การตรวจร่างคำพิพากษาโดยผู้ช่วยผู้พิพากษา ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษา (ผู้ช่วยเล็ก) และผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษา (ผู้ช่วยใหญ่) ทำหน้าที่ตรวจสำนวนคดีและตรวจร่างคำพิพากษาในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย พิสูจน์อักษรให้ถูกต้อง ศึกษา วิเคราะห์ ค้นคว้าข้อเท็จจริง

และข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเสนอข้อมูลและความเห็นที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งอาจมีการขออนุญาตแก้ไขหรือเสนอข้อทักท้วงร่างคำพิพากษาต่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนได้

เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการตรวจสอบคุณภาพและความถูกต้องแล้ว ร่างคำพิพากษาดังกล่าวจะถูกนำเสนอต่อผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งออก พิจารณาสั่งออกร่างคำพิพากษา ซึ่งในขั้นนี้ผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งออกมีอำนาจในการสั่งทบทวนร่างคำพิพากษา หรือสั่งนำสำนวนคดีเข้ารับการวินิจฉัยโดยที่ประชุมแผนกหรือที่ประชุมร่วมระหว่างแผนก (ประชุมใหญ่)

กรณีผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งออก เห็นชอบสั่งออกสำนวนคดีนั้น ร่างคำพิพากษาดังกล่าวจะเข้าสู่ขั้นตอนการตรวจหลังสั่งออก หากไม่มีการแก้ไขเพิ่มเติม งานที่ได้รับมอบหมายจะนำของร่างคำพิพากษาเสนอให้องค์คณะผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบสำนวนคดีลงนาม เมื่อองค์คณะฯ ลงนามครบถ้วนแล้ว จะถูกส่งต่อไปยังขั้นตอนการคัดท้ายคือการตรวจสอบความเรียบร้อยอีกครั้งก่อนที่จะนำคำพิพากษาลบับสมบูรณ์ใส่ซองปิดผนึกส่งคืนศาลชั้นต้นดำเนินการอ่านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษให้แก่คู่ความตามกำหนดนัดต่อไป

ส่วนกรณีผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งออก เห็นชอบสั่งนำสำนวนคดีเข้ารับการวินิจฉัยโดยที่ประชุมแผนกหรือที่ประชุมใหญ่ ซึ่งการพิจารณาคดีโดยที่ประชุมใหญ่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๐๘ ทวิ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๐ วรรคสองถึงวรรคหก ได้บัญญัติถึงการพิจารณาคดีโดยที่ประชุมใหญ่ในศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาไว้ ดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๐๘ ทวิ

“ถ้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เห็นสมควร จะให้มีการวินิจฉัยปัญหาใด ในคดีเรื่องใด โดยที่ประชุมใหญ่ก็ได้

ที่ประชุมใหญ่ให้ประกอบด้วยผู้พิพากษาทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนผู้พิพากษาแห่งศาลนั้น และให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เป็นประธาน

การวินิจฉัยในที่ประชุมใหญ่ให้ถือเสียงข้างมาก ถ้าในปัญหาใดมีความเห็นแย้งกันเป็นสองฝ่าย หรือเกินสองฝ่ายขึ้นไป จะหาเสียงข้างมากมิได้ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า

ในคดีซึ่งที่ประชุมใหญ่ได้วินิจฉัยปัญหาแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องเป็นไปตามคำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ และต้องระบุไว้ด้วยว่าปัญหาข้อใดได้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ ผู้พิพากษาที่เข้าประชุม แม้มิใช่เป็นผู้นั่งพิจารณาก็ให้มีอำนาจพิพากษา ทำคำสั่ง หรือทำความเห็นแย้งในคดีนั้นได้”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๐ วรรคสองถึงวรรคหก

“ในศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ถ้าประธานของศาลชั้นอุทธรณ์หรือประธานศาลฎีกา แล้วแต่กรณี เห็นสมควรจะให้มีการวินิจฉัยปัญหาใดในคดีเรื่องใดโดยที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดีก็ได้ หรือถ้ามีกฎหมายกำหนดให้วินิจฉัยปัญหาใดหรือคดีเรื่องใดโดยที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดีก็ให้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดี แล้วแต่กรณี

ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา ๑๓ ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดีของศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกานั้น ให้ประกอบด้วยผู้พิพากษาทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้พิพากษาในศาลนั้นหรือในแผนกคดีที่มีการประชุม และให้ประธานของศาลชั้นอุทธรณ์หรือประธานศาลฎีกา ประธานแผนกคดีของศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี หรือผู้ทำการแทน เป็นประธาน

คำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดีให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก และถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานแห่งที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

ในคดีซึ่งที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดีได้วินิจฉัยปัญหาแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องเป็นไปตามคำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดี และต้องระบุไว้ด้วยว่าปัญหาข้อใดได้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดี ผู้พิพากษาที่เข้าประชุมแม้มิใช่เป็นผู้นั่งพิจารณาก็ให้อ่านาจอพิพากษาหรือทำคำสั่งในคดีนั้นได้ และเฉพาะในศาลชั้นอุทธรณ์ให้ทำความเห็นแย้งพร้อมเหตุผลได้ด้วย

ในกรณีที่ปัญหาใดในคดีเรื่องใด ได้มีคำวินิจฉัยโดยที่ประชุมแผนกคดีแล้ว หากประธานของศาลชั้นอุทธรณ์หรือประธานศาลฎีกา แล้วแต่กรณี เห็นสมควรจะให้มีการวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวโดยที่ประชุมใหญ่อีกก็ได้”

การประชุมใหญ่ในศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ

สำหรับศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ ในกรณีคดีที่มีปัญหาสำคัญซึ่งสมควรได้รับการวินิจฉัยโดยที่ประชุมแผนกหรือที่ประชุมร่วมระหว่างแผนก (ประชุมใหญ่) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๗ บัญญัติให้ประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษมีอำนาจในการนำคดีที่มีปัญหาสำคัญดังกล่าวเข้ารับการวินิจฉัยหรือการพิจารณาโดยที่ประชุมแผนกหรือที่ประชุมร่วมระหว่างแผนก

โดยที่ประชุมประกอบด้วย รองประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษซึ่งรับผิดชอบแผนกที่เกี่ยวข้องและผู้พิพากษาทุกคนในแผนกซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่แต่ต้องไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวน

ผู้พิพากษาในแผนกนั้น และให้ประธานศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์หรือรองประธานศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์ที่ได้รับมอบหมายเป็นประธาน

คำวินิจฉัยของที่ประชุมให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก และถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานแห่งที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด^{๑๓}

ข้อบังคับการประชุมคดีโดยที่ประชุมแผนกหรือที่ประชุมร่วมระหว่างแผนกในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ หมวดที่ ๔ และหมวดที่ ๖ กำหนดข้อบังคับการดำเนินการประชุมและการดำเนินการหลังการประชุม โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

การดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามลำดับวาระการประชุม ในการประชุมคดี ให้เจ้าของสำนวนหรือผู้แทนเสนอความเป็นมาของคดีพร้อมความคิดเห็นเป็นคนแรก จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นเมื่อได้รับอนุญาตจากประธานในที่ประชุม การแสดงความคิดเห็นให้กระทำได้ตามขอบเขตของประเด็นปัญหาในคดีเท่านั้น เมื่อการแสดงความคิดเห็นจบสิ้นลง ประธานในที่ประชุมสรุปประเด็นหรือปัญหาที่จะลงมติ แล้วให้ที่ประชุมออกเสียงลงคะแนน องค์กรประชุมทุกคนต้องออกเสียงลงคะแนน เว้นแต่ผู้ซึ่งเคยเป็นองค์คณะในศาลชั้นต้นหรือชั้นศาลอื่นในสำนวนคดีที่ประชุม ผลการลงมติให้เป็นไปตามฝ่ายที่มีคะแนนเสียงข้างมาก กรณีที่มีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมเป็นผู้ชี้ขาด ในคดีอาญา ถ้าในปัญหาใดมีคะแนนเสียงเท่ากัน ประธานในที่ประชุมไม่มีสิทธิออกเสียงชี้ขาด แต่ให้ผู้พิพากษาฝ่ายซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยกับผู้พิพากษาฝ่ายซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า

การดำเนินการหลังการประชุม กรณีคะแนนเสียงข้างมากเห็นด้วยกับร่างคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้ถือตามร่างคำพิพากษาหรือคำสั่ง ถ้าคะแนนเสียงข้างมากไม่เป็นไปตามร่างคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้เจ้าของสำนวนปรับปรุงร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก กรณีที่เจ้าของสำนวนไม่เห็นด้วยกับมติของที่ประชุมและไม่ประสงค์จะพิจารณาพิพากษาคดีนั้นต่อไป การโอนสำนวนคดีให้เป็นไปตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและระเบียบที่เกี่ยวข้อง โดยโอนให้ผู้พิพากษาซึ่งเห็นตามเสียงข้างมาก

ตัวอย่างกรณีศึกษาคดีแรงงานที่นำเข้าสู่การวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์

คดีศึกษาที่ยกมานี้เป็นคดีแรงงาน ๒ เรื่อง ซึ่งศาลแรงงานกลางมีคำสั่งให้รวมพิจารณาเป็นคดีเดียวกัน โจทก์ทั้งสองสำนวนเป็นลูกจ้างของบริษัทจำเลยซึ่งเป็นนายจ้าง ฟ้องว่า จำเลยจ้างโจทก์ทั้งสองทำงานเป็นลูกจ้าง ครึ่งสุดท้ายทำหน้าที่ผู้จัดการเขต จำเลยเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองโดยอ้างว่าจำเลยจะปรับปรุงโครงสร้างงานและตำแหน่งของโจทก์ทั้งสองซ้ำซ้อน ซึ่งไม่เป็นความจริง เป็นการเลิกจ้างไม่เป็นธรรม

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒

โจทก์ทั้งสองจึงนำคดีมาฟ้องจำเลยต่อศาลแรงงานกลางว่าจำเลยเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองโดยไม่เป็นธรรม ขอให้บังคับจำเลยจ่ายค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรม

จำเลยให้การว่า โจทก์ทั้งสองเป็นลูกจ้างจำเลย จำเลยมีความจำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างบริษัทเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ ประกอบกับผลกระทบที่เกิดจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ที่แพร่ระบาดอย่างหนัก จำเลยจึงต้องยุบบางหน่วยงาน ยุบตำแหน่ง และพิจารณาเลิกจ้างพนักงานที่มีตำแหน่งงานซ้ำซ้อนกัน รวมถึงไม่มีความจำเป็นตามโครงสร้างองค์กรที่ได้ปรับปรุงใหม่ ซึ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของโจทก์ทั้งสองไม่มีความจำเป็นและเหมาะสมกับโครงสร้างใหม่ของจำเลย โดยจำเลยสามารถให้พนักงานอื่นทำงานในส่วนงานของโจทก์ทั้งสองต่อไปได้ และจำเลยไม่สามารถหาตำแหน่งงานอื่นที่เหมาะสมกับโครงสร้างบริษัทให้แก่โจทก์ทั้งสองได้ จึงมีความจำเป็นต้องเลิกจ้างโจทก์ทั้งสอง ไม่ใช่เป็นการเลิกจ้างไม่เป็นธรรม และจำเลยจ่ายค่าชดเชย สิ้นจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า ค่าจ้าง และค่าจ้างสำหรับวันหยุดพักผ่อนประจำปี ให้แก่โจทก์ทั้งสองครบถ้วนแล้ว อีกทั้งในหนังสือเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองยังทำบันทึกข้อตกลงยินยอมรับเงินดังกล่าวโดยไม่ติดใจเรียกร้องอย่างใดกับจำเลยอีก จึงไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรม ขอให้ยกฟ้อง

คดีมีปัญหาต้องวินิจฉัย ๒ ประเด็น

ประเด็นแรก จำเลยเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองเป็นการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมหรือไม่

ประเด็นที่ ๒ จำเลยต้องจ่ายค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมแก่โจทก์ทั้งสองหรือไม่

๑. กรณีจำเลยเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองเป็นการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมหรือไม่

การพิจารณาว่านายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างโดยไม่เป็นธรรมหรือไม่นั้นเป็นอำนาจของศาล โดยเฉพาะ

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๙ บัญญัติว่า

“การพิจารณาคดีในกรณีนายจ้างเลิกจ้างลูกจ้าง ถ้าศาลแรงงานเห็นว่า การเลิกจ้างลูกจ้างผู้นั้นไม่เป็นธรรมต่อลูกจ้าง ศาลแรงงานอาจสั่งให้นายจ้างรับลูกจ้างผู้นั้นเข้าทำงานต่อไปในอัตราค่าจ้างที่ได้รับในขณะที่เลิกจ้าง ถ้าศาลแรงงานเห็นว่าลูกจ้างกับนายจ้างไม่อาจทำงานร่วมกันต่อไปได้ ให้ศาลแรงงานกำหนดจำนวนค่าเสียหายให้นายจ้างชดเชยให้แทนโดยให้ศาลคำนึงถึงอายุของลูกจ้าง ระยะเวลาการทำงานของลูกจ้าง ความเดือดร้อนของลูกจ้างเมื่อถูกเลิกจ้าง มูลเหตุแห่งการเลิกจ้าง และเงินค่าชดเชยที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับประกอบการพิจารณา”

ศาลแรงงานกลาง ฟังข้อเท็จจริงและวินิจฉัยว่า จำเลยจ้างโจทก์ทั้งสองเข้าทำงานเป็นลูกจ้างตำแหน่งสุดท้ายของโจทก์ทั้งสองคือผู้จัดการเขต การที่จำเลยคัดโจทก์ทั้งสองออกจากงานด้วยเหตุจำเลยมีนโยบายปรับโครงสร้างบริษัท ตำแหน่งงานมีความซ้ำซ้อน จำเลยไม่สามารถหาตำแหน่งงานอื่นที่เหมาะสมให้กับโจทก์ทั้งสอง โดยไม่ปรากฏว่าจำเลยไม่สามารถหาตำแหน่งงานอื่นที่เหมาะสมให้แก่โจทก์ทั้งสองอย่างไร เมื่อจำเลยยังคงประกอบกิจการ ไม่ได้ประสบภาวะขาดทุนจนประกอบกิจการต่อไปไม่ได้ อีกทั้งหลังจากเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองแล้ว จำเลยจ้างผู้จัดการเขตคนใหม่เข้ามาทำหน้าที่แทนและยังจ้างผู้จัดการเขตเพิ่มอีก ๑ ตำแหน่ง และมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนพื้นที่รับผิดชอบโดยตลอด อันแสดงให้เห็นว่าผู้จัดการเขตของจำเลยยังคงอยู่และมีผู้ทำงานแทน จึงยังถือไม่ได้ว่าเป็นเหตุจำเป็นหรือสมควรจนถึงขนาดต้องเลิกจ้างโจทก์ทั้งสอง การที่จำเลยเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองด้วยเหตุดังกล่าว ย่อมเป็นการเลิกจ้างโดยปราศจากเหตุอันสมควรและเพียงพอ เป็นการเลิกจ้างไม่เป็นธรรม

ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ เห็นพ้องด้วยกับศาลแรงงานกลาง เห็นว่า การที่นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างจะเป็นการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๙ หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาถึงเหตุแห่งการเลิกจ้างว่ามีเหตุอันจำเป็นหรือสมควรเพียงพอที่จะเลิกจ้างหรือไม่เป็นสำคัญ แต่เหตุแห่งการเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองในคดีนี้แม้จำเลยจะอ้างว่ามีความจำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างของบริษัทเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจประกอบกับผลกระทบที่เกิดจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เพื่อความเหมาะสมในการดำเนินธุรกิจและเพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการภายในของจำเลย โดยมีการยุบงานบางหน่วยงาน ยุบตำแหน่ง รวมถึงเลิกจ้างพนักงานที่มีตำแหน่งงานซ้ำซ้อนกันและไม่มีความจำเป็น และเหมาะสมตามโครงสร้างองค์กรที่ได้ปรับใหม่ โดยหน้าที่ความรับผิดชอบของโจทก์ทั้งสองไม่มีความจำเป็นและเหมาะสมกับโครงสร้างบริษัทใหม่ ประกอบกับจำเลยไม่สามารถหาตำแหน่งงานอื่นที่เหมาะสมกับโครงสร้างบริษัทให้โจทก์ทั้งสอง จึงมีความจำเป็นต้องเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองก็ตาม แต่เมื่อข้อเท็จจริงได้ความตามที่ศาลแรงงานรับฟังมาว่า จำเลยยังคงประกอบกิจการอยู่ ไม่ได้ประสบภาวะขาดทุนจนประกอบกิจการต่อไปไม่ได้ ดังนั้น การที่จำเลยคัดโจทก์ทั้งสองออกจากงานด้วยเหตุดังกล่าว โดยไม่ปรากฏว่าตำแหน่งงานของโจทก์ทั้งสองมีความซ้ำซ้อนและจำเลยไม่สามารถหาตำแหน่งงานอื่นที่เหมาะสมให้แก่โจทก์ทั้งสองได้อย่างไร ยิ่งไปกว่านั้นได้ความว่าจำเลยยังเปิดสาขาเพิ่มเติมด้วย อีกทั้งภายหลังการเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองจำเลยยังจ้างผู้จัดการเขตคนใหม่แทนโจทก์ทั้งสอง ดังนั้น ที่จำเลยอ้างว่าประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ จำเป็นต้องปรับโครงสร้างองค์กรเพื่อความเหมาะสมและให้มีประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการภายในนั้น ย่อมเห็นได้ชัดแจ้งว่าเหตุแห่งการเลิกจ้างที่แท้จริงเป็นเพียงนโยบายของจำเลยผู้เป็นนายจ้างที่ประสงค์จะลดค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนขององค์กรลงเท่านั้น อันเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของจำเลยเองฝ่ายเดียว โดยมิได้คำนึงถึงความเดือดร้อนของโจทก์ทั้งสองผู้เป็นลูกจ้างที่จะต้องถูกเลิกจ้างจากการนี้ที่จำเลยอ้างเหตุเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองดังกล่าวมาแล้วข้างต้นก็เป็นการเลิกจ้างโดยไม่มีเหตุอันสมควร

เพียงพอยุ่ตนเอง ทั้งทำให้ศาลจะตีความแต่เฉพาะหมายถึงการยุบตำแหน่งที่ถูกจ้างเคยทำงานมาก่อนแล้วเท่านั้น บริษัทถึงจะเลิกจ้างได้และทำให้การเลิกจ้างดังกล่าวเป็นการเลิกจ้างที่เป็นธรรมตามที่จำเลยเข้าใจไม่ ดังนั้น การที่จำเลยเลิกจ้างโจทก์ทั้งสองจึงเป็นการเลิกจ้างไม่เป็นธรรม

๒. กรณีจำเลยต้องจ่ายค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมแก่โจทก์ทั้งสองหรือไม่

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๙ เป็นบทบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีในศาลแรงงาน ถ้าปรากฏต่อศาลแรงงานว่าการเลิกจ้างลูกจ้างรายใดไม่เป็นธรรมต่อลูกจ้าง ศาลแรงงานมีอำนาจตามบทบัญญัติมาตรานี้สั่งให้นายจ้างรับลูกจ้างเข้าทำงานต่อไปในอัตราค่าจ้างที่เคยได้รับในขณะที่ถูกเลิกจ้าง ถ้าศาลแรงงานเห็นว่าลูกจ้างกับนายจ้างไม่อาจทำงานร่วมกันต่อไปได้ ศาลแรงงานก็มีอำนาจกำหนดให้นายจ้างชดใช้ค่าเสียหายแก่ลูกจ้างแทนการรับกลับเข้าทำงาน

ศาลแรงงานกลางฟังข้อเท็จจริงได้ว่า ในหนังสือบอกเลิกจ้างโจทก์ทั้งสอง จำเลยได้คำนวณค่าจ้าง ค่าชดเชย สิ้นจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า และค่าจ้างสำหรับวันหยุดพักผ่อนประจำปี ในหนังสือบอกเลิกจ้าง และระบุจำนวนเงินและข้อความตอนท้ายของหนังสือว่า “โจทก์ทั้งสองยืนยันว่าเงินดังกล่าวครอบคลุมบรรดาค่าตอบแทนทุกประเภทที่มีสิทธิหรืออาจมีสิทธิได้รับจากการเลิกจ้างและการจ้างงานตามกฎหมาย โดยไม่ตั้งใจเรียกร้องหรือฟ้องร้องอย่างใดกับจำเลยอีกนั้น” ข้อความดังกล่าวนี้เป็นข้อตกลงสละสิทธิเรียกร้องหรือฟ้องร้องเข้าลักษณะเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘๕๐ อันเป็นนิติกรรมที่เกิดจากการแสดงเจตนาของบุคคลสองฝ่ายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙ อย่างไรก็ตาม การที่จำเลยโดยฝ่ายบุคคลเรียกโจทก์ทั้งสองเข้าพบที่ละคนเพื่อชี้แจงนโยบายปรับโครงสร้างของบริษัท และจำเลยมีความจำเป็นต้องเลิกจ้างโจทก์ทั้งสอง ได้มีการจัดเตรียมเอกสารและให้โจทก์ทั้งสองลงลายมือชื่อในหนังสือลาออก แต่โจทก์ทั้งสองไม่ประสงค์จะลาออก จึงไม่ยอมลงลายมือชื่อ รองผู้อำนวยการฝ่ายบุคคลของจำเลยจึงแจ้งว่าหากไม่ลงลายมือชื่อก็จะเลิกจ้าง โจทก์ทั้งสองยอมตกใจเป็นธรรมดา เชื่อว่าไม่มีสมาธิเพียงพอที่จะอ่านหนังสือบอกเลิกจ้างดังกล่าว อีกทั้งจำเลยไม่ได้ให้เวลาโจทก์ทั้งสองเพียงพอในการตัดสินใจลงลายมือชื่อหรือกลับไปคิดทบทวนก่อน ระยะเวลาดังกล่าวโจทก์ทั้งสองไม่น่าจะใช้วิจรรย์ญาณตัดสินใจในการลงลายมือชื่อในช่วงเวลาอันสั้นได้อย่างถูกต้อง ข้อตกลงสละสิทธิเรียกร้องหรือฟ้องร้องในหนังสือเลิกจ้างจึงไม่มีผลใช้บังคับได้ ถือได้ว่าโจทก์ทั้งสองไม่สมัครใจที่จะไม่เรียกร้องค่าเสียหายใด ๆ จากจำเลยอีก โจทก์ทั้งสองจึงมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมได้

ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษโดยองค์คณะผู้พิพากษาแผนกคดีแรงงาน เห็นว่า การที่ศาลแรงงานกลางรับฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติแล้วว่าข้อความในหนังสือเลิกจ้างตอนท้ายในส่วนที่ตกลงสละสิทธิเรียกร้องหรือฟ้องร้องดังกล่าว เข้าลักษณะสัญญาประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘๕๐ อันเป็นนิติกรรมที่เกิดจากการแสดงเจตนาของบุคคลสองฝ่ายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙ และเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๐ ถึงมาตรา ๑๖๗ จะเห็นได้ว่านิติกรรมที่ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายทำให้นิติกรรมไม่สมบูรณ์มีอยู่ ๒ กรณี คือ โฆษะกรรมกับโมฆียกรรม เท่านั้น โดยไม่มีบทบัญญัติแห่งมาตราใดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้การแสดงเจตนาเพราะตกใจและไม่มีสมาธิ เป็นเหตุที่ทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะ โมฆียะ หรือมีผลไม่สมบูรณ์และไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด เห็นว่า ศาลแรงงานกลางฟังข้อเท็จจริงว่า การที่รองผู้อำนวยการฝ่ายบุคคลของจำเลยแจ้งโจทก์ทั้งสองว่าหากไม่ลงลายมือชื่อก็จะเลิกจ้าง ทำให้โจทก์ทั้งสองตกใจและไม่มีสมาธิเพียงพอที่จะอ่านหนังสือบอกเลิกจ้างดังกล่าว การแจ้งว่าจะเลิกจ้างเป็นเพียงการแจ้งให้ทราบการเลิกสัญญา ไม่ใช่การกระทำอันเป็นเหตุให้การแสดงเจตนาต้องเสียไปตามกฎหมาย เมื่อพิจารณาข้อความตอนท้ายของหนังสือเลิกจ้างมีข้อความว่า “ข้าพเจ้ายืนยันว่าเงินดังกล่าวครอบคลุมบรรดาค่าตอบแทนทุกประเภทที่ข้าพเจ้ามีสิทธิได้รับจากการเลิกจ้างและการจ้างงานของข้าพเจ้าตามกฎหมาย โดยไม่ตั้งใจเรียกร้องหรือฟ้องร้องอย่างใดกับบริษัทอีก” จึงเข้าลักษณะเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๘๕๐ อันเป็นนิติกรรมที่เกิดจากการแสดงเจตนาของบุคคลสองฝ่ายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๔๙ แม้ในขณะนั้นโจทก์ทั้งสองยังคงเป็นลูกจ้างของจำเลยอยู่ก็ตาม แต่โจทก์ทั้งสองทราบแล้วว่าจำเลยตัดสินใจเลิกจ้างโจทก์ทั้งสอง โจทก์ทั้งสองจึงมีอิสระที่จะตัดสินใจได้โดยไม่อยู่ในภาวะที่จะต้องเกรงกลัวจำเลย หรือถูกบังคับให้ต้องลงลายมือชื่อในหนังสือลาออกหรือหนังสือเลิกจ้างและรับเงินตามที่จำเลยเสนอให้ โดยสามารถเลือกได้อย่างอิสระว่าจะลงลายมือชื่อในหนังสือเลิกจ้างหรือไม่อย่างใดก็ได้ เมื่อจำเลยแจ้งว่าให้ลงลายมือชื่อในหนังสือลาออก แต่โจทก์ทั้งสองปฏิเสธและเลือกที่จะลงลายมือชื่อในหนังสือเลิกจ้าง โดยไม่ปรากฏข้อเท็จจริงใดว่าจำเลยกระทำการข่มขู่ บังคับโจทก์ทั้งสองให้ลงลายมือชื่อในหนังสือเลิกจ้าง การลงลายมือชื่อในหนังสือเลิกจ้างของโจทก์ทั้งสองจึงเป็นการผูกนิติสัมพันธ์ตามข้อความที่ได้ตกลงกันไว้ในหนังสือเลิกจ้างดังกล่าว ข้อตกลงสละสิทธิเรียกร้องหรือฟ้องร้องในหนังสือเลิกจ้างจึงมีผลใช้บังคับได้ จำเลยไม่ต้องจ่ายค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมให้แก่โจทก์ทั้งสองที่ศาลแรงงานกลางวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวมานั้น ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษโดยองค์คณะผู้พิพากษาแผนกคดีแรงงาน ไม่เห็นพ้องด้วย

กรณีดังกล่าวนี้ ด้วยประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ เห็นว่าเป็นคดีที่มีปัญหาข้อกฎหมายสำคัญ จึงได้มีคำสั่งให้นำเข้าวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ

ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษโดยมติที่ประชุมใหญ่ เห็นพ้องด้วยกับศาลแรงงานกลางเห็นว่า การที่โจทก์ทั้งสองกับจำเลยทำบันทึกข้อตกลงตามข้อความตอนท้ายของหนังสือเลิกจ้างว่า “ข้าพเจ้ายืนยันว่าเงินดังกล่าวครอบคลุมบรรดาค่าตอบแทนทุกประเภทที่ข้าพเจ้ามีสิทธิหรืออาจมีสิทธิได้รับจากการเลิกจ้างและการจ้างงานของข้าพเจ้าตามกฎหมาย โดยไม่ตั้งใจเรียกร้องหรือฟ้องร้องอย่างใด

กับบริษัทอีก” มีลักษณะเป็นการตกลงระงับข้อพิพาทที่มีอยู่ด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กันจึงเป็นสัญญา ประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘๕๐ แต่ข้อความที่ระบุไว้ดังกล่าวมีอาจถือได้ว่าเป็นการตกลงที่จะไม่เรียกร้องค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมของโจทก์ทั้งสอง อีกทั้ง การพิจารณาว่านายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างโดยไม่เป็นธรรมหรือไม่นั้นเป็นอำนาจของศาล โดยเฉพาะตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๙ อันเป็นบทบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีแรงงานในศาลแรงงาน โดยกำหนดให้ศาลแรงงานมีอำนาจที่จะคุ้มครองป้องกันมิให้นายจ้างเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม ถ้าปรากฏต่อศาลแรงงานว่าการเลิกจ้างรายใดไม่เป็นธรรมต่อลูกจ้าง ศาลแรงงานมีอำนาจตามบทบัญญัติมาตรานี้สั่งให้นายจ้างรับลูกจ้างเข้าทำงานต่อไปในอัตราค่าจ้างที่เคยได้รับในขณะที่ถูกเลิกจ้าง ถ้าศาลแรงงานเห็นว่าลูกจ้างกับนายจ้างไม่อาจทำงานร่วมกันต่อไปได้ ศาลแรงงานก็มีอำนาจกำหนดให้นายจ้างชดเชยค่าเสียหายแก่ลูกจ้างแทนการรับกลับเข้าทำงาน ดังนั้น การตกลงสละสิทธิเรียกร้องหรือฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมซึ่งขัดต่ออำนาจของศาลแรงงานตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๙ อันเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนย่อมใช้บังคับไม่ได้ โจทก์ทั้งสองยอมมีสิทธิฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมจากจำเลย

คดีตามตัวอย่างที่ยกมานั้น ประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ เห็นสมควรให้มีการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายสำคัญโดยที่ประชุมใหญ่ ในกรณีจำเลยต้องจ่ายค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมแก่โจทก์ทั้งสองหรือไม่ โดยปัญหาที่ขอให้ที่ประชุมใหญ่วินิจฉัย มี ๒ ปัญหา ดังนี้

๑. ข้อตกลงสละสิทธิฟ้องร้องเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความหรือไม่

๒. ข้อตกลงสละสิทธิฟ้องร้องนั้นจะเป็นการตัดสิทธิฟ้องว่าเป็นการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมหรือไม่

ทั้งนี้ ผลของคำพิพากษาในกรณีปัญหาดังกล่าวข้างต้นเป็นไปตามมติของที่ประชุมใหญ่ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับร่างที่วินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาแผนกคดีแรงงาน แต่เห็นพ้องด้วยกับศาลแรงงานกลาง

อย่างไรก็ตาม แม้ผลของคำพิพากษาจะเป็นไปตามมติที่ประชุมใหญ่ซึ่งเป็นเสียงข้างมากตามหลักประชาธิปไตย แต่กฎหมายยังคงเปิดโอกาสให้เสียงข้างน้อยที่ไม่เห็นด้วยกับมติที่ประชุมใหญ่มีอำนาจทำความเห็นแย้งในคดีนั้นได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๐๘ ทวิวรรคสี่ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๐ (๒) วรรคห้า โดยความเห็นแย้งให้มีผลได้ไว้ท้ายคำพิพากษา ซึ่งกรณีคดีตามตัวอย่างนี้ มีความเห็นแย้งของผู้พิพากษาแผนกคดีแรงงานซึ่งเป็นองค์คณะร่วมพิจารณาคดีดังกล่าวกลับไว้ท้ายคำพิพากษาด้วย

เห็นได้ว่าการพิจารณาวินิจฉัยคดีของศาล ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนคดี รวมถึงการพิจารณาวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่เป็นไปตามหลักการและเหตุผลตามที่กฎหมายบัญญัติไว้อย่างเคร่งครัด อีกทั้ง การตีความกฎหมายและการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาเป็นไปโดยละเอียดรอบคอบ เป็นอิสระ และปราศจากอคติ ตามหลักนิติธรรมและหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนผู้เดือดร้อนและไม่ได้รับความเป็นธรรมได้รับการปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเที่ยงธรรมและเท่าเทียมกัน

เมื่อกระบวนการจัดทำคำพิพากษาเสร็จสิ้นและคู่ความได้รับทราบผลของคำพิพากษาแล้ว หากคู่ความไม่เห็นด้วยกับผลของคำพิพากษาศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ ยังสามารถขออนุญาตฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งไปยังศาลฎีกาได้อีกชั้นหนึ่ง เป็นไปตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๕ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๒๔๗ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๙ และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๒๔๗ การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา

...”

การพิจารณาและวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกา พิจารณาและวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง และการวินิจฉัยให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก เป็นไปตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๖ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๓๔ และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๒๔๘ คำร้องตามมาตรา ๒๔๗ ให้พิจารณาและวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ซึ่งประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน

การวินิจฉัยให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้บังคับตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นควรอนุญาตให้ฎีกา”

“มาตรา ๒๔๙ ให้ศาลฎีกาพิจารณาอนุญาตให้ฎีกาตามมาตรา ๒๔๗ ได้ เมื่อเห็นว่า ปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย

ปัญหาสำคัญตามวรรคหนึ่ง ให้รวมถึงกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(๒) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกัน หรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา

(๓) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน

(๔) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น

(๕) เพื่อเป็นการพัฒนาการตีความกฎหมาย

(๖) ปัญหาสำคัญอื่นตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามวรรคสอง (๖) เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งไม่อนุญาตให้ฎีกา ให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

อย่างไรก็ตาม ระบบการขออนุญาตฎีกาเป็นระบบที่เกิดขึ้นใหม่ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ โดยระบบการขออนุญาตฎีกานี้ มีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจอันเกี่ยวข้องกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติเรื่องความเสมอภาค สิทธิและเสรีภาพ และการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันของบุคคล

ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๗ ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๗ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่กำหนดวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อรับรอง คຸ້ມครอง หรือบังคับตามสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายสารบัญญัติ โดยมาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ เป็นบทบัญญัติในภาค ๓ อุทธรณ์และฎีกาที่กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ มีเหตุผลว่าบทบัญญัติในส่วนการฎีกาไม่สามารถลั่นกรองคดีที่ไม่เป็นสาระอันควรแก่การวินิจฉัยของศาลฎีกาได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเกิดความล่าช้าส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความศรัทธาที่มีต่อระบบศาลยุติธรรม ดังนั้น เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริงและรวดเร็วขึ้น สมควรกำหนดให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาว่าคดีที่ได้ยื่นฎีกาใดสมควรอนุญาตให้ยื่นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการของการฎีกาจากระบบสิทธิ (Appeal as of Right) เป็นระบบอนุญาต (Discretionary Appeal) โดยการขออนุญาตฎีกาต่อศาลฎีกาต้องคำนึงถึงความสำคัญของการตรวจสอบทบทวนคำตัดสินของศาลที่ตัดสินคดีมาถึงสองชั้นศาลแล้วว่ามีเหตุผลความจำเป็นหรือไม่ เพราะเหตุใด เป็นการให้ดุลพินิจแก่ศาลฎีกาในการพิจารณาตามหลักเกณฑ์อนุญาตให้ฎีกา เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด โดยให้ศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่ตรวจสอบ ทบทวน และลั่นกรองคำพิพากษาของศาลชั้นต้นซึ่งเหมาะสมเพียงพอแล้ว สอดคล้องกับหลักการตรวจสอบการพิจารณาคดีที่คู่ความในคดีที่ศาลชั้นต้นตัดสินชี้ขาดมีสิทธิได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลลำดับชั้นสูงขึ้นอีกชั้นหนึ่ง (Double Degree of Jurisdiction)

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ศาลฎีกาพิจารณาเฉพาะคดีที่มีปัญหาสำคัญ มาตรา ๒๔๗ กำหนดให้การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในคดีแพ่งจะกระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา ทำให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ไม่เปิดโอกาสให้ใช้สิทธิฎีกาเพื่อประวิงคดีให้การบังคับคดีล่าช้าออกไปจนเกิดความเสียหายแก่คู่ความอีกฝ่าย อันเป็นการอำนวยความสะดวกให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้อย่างเท่าเทียมกัน

โดยมาตรา ๒๔๘ กำหนดให้การพิจารณาและวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกา กระทำโดยองค์คณะผู้พิพากษา ที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้งประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการพิจารณาพิพากษาคดี

ส่วนมาตรา ๒๔๙ วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลฎีกาพิจารณาอนุญาตให้ฎีกาได้ เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ควรวินิจฉัย และวรรคสอง กำหนดกรณีปัญหาสำคัญสำหรับการพิจารณาคำร้องขออนุญาตฎีกาไว้ ให้รวมถึงกรณีตาม (๑) ถึง (๖) ด้วย หากคำร้องขออนุญาตฎีกาใดมีลักษณะเป็นปัญหาสำคัญตามมาตรา ๒๔๙ และศาลฎีกาเห็นสมควรวินิจฉัยแล้ว ย่อมได้รับการอนุญาตให้ฎีกา มิได้เป็นการห้ามฎีกาโดยเด็ดขาด คู่ความทุกฝ่ายสามารถยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาทิ้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายได้อย่างเสมอกัน ภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน โดยไม่มีการกำหนดเงื่อนไขประเภทคดีหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาท การไม่ได้รับอนุญาตฎีกาเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ มิได้ให้ดุลพินิจแก่ศาลฎีกาในการสั่งคำร้องขออนุญาตฎีกาโดยปราศจากหลักเกณฑ์ที่ต้องให้เหตุผลในกรณีไม่อนุญาตให้คู่ความฎีกาไว้ด้วย ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ กำหนดหลักเกณฑ์การฎีกาของคู่ความให้ได้รับความคุ้มครองในการขออนุญาตฎีกาไว้อย่างเสมอภาคกัน กรณีมิใช่เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์การฎีกาให้คู่ความมีสิทธิขออนุญาตฎีกาแตกต่างกัน ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกา

ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์ภาค ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายว่าด้วยการฎีกา และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งที่กฎหมายอื่นบัญญัติให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษารวมทั้งมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดหรือสั่งคำร้องคำขอที่ยื่นต่อศาลฎีกาตามกฎหมาย โดยคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลฎีกาให้ถือเป็นที่สุด^{๑๔}

องค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาอย่างน้อย ๓ คน แต่หากคดีมีปัญหาสำคัญ เมื่อประธานศาลฎีกาเห็นว่าควรให้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา ประธานศาลฎีกามีอำนาจสั่งให้นำปัญหาดังกล่าวเข้าสู่การวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ หรือเมื่อเป็นกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติเป็นการเฉพาะว่าให้คดีเรื่องใดวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่

^{๑๔} ศาลฎีกา.เข้าถึงเมื่อ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก <http://www.supremecourt.or.th/>

ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ในวันที่มีการจัดประชุมใหญ่ แต่ทั้งนี้ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้พิพากษาศาลฎีกาทั้งหมด^{๑๕}

ตามข้อบังคับการประชุมใหญ่ศาลฎีกา พ.ศ. ๒๕๖๔ หมวดที่ ๔ กำหนดข้อบังคับการดำเนินการประชุม โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

ข้อ ๒๔ วรรคสอง กำหนดให้ผู้พิพากษาทุกคนที่เป็นองค์ประชุมต้องพิจารณาปัญหาที่จะลงมติแล้วออกเสียงลงคะแนน โดยไม่งดออกเสียง

ข้อ ๒๗ กำหนดให้ผลการลงมติให้เป็นไปตามฝ่ายที่มีคะแนนเสียงข้างมาก กรณีที่มีคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานเป็นผู้ชี้ขาด เว้นแต่คดีอาญา ถ้าในปัญหาใดคะแนนเสียงเท่ากัน ประธานไม่มีสิทธิออกเสียงชี้ขาด แต่ให้ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมาขอมติเห็นด้วยกับผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า

ข้อ ๒๘ กำหนดให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนและองค์คณะผู้พิพากษาต้องทำคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลฎีกาให้เป็นไปตามมติของที่ประชุมใหญ่ กรณีมีเหตุจำเป็นประธานศาลฎีกาอาจพิจารณามอบหมายให้ผู้พิพากษาในศาลฎีกาอื่นที่เข้าประชุมใหญ่เป็นองค์คณะทำคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลฎีกานั้น

กรณีระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด หรือหลักเกณฑ์อื่นใด ให้ผู้เสนอร่างนั้น ๆ เป็นผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามมติของที่ประชุมใหญ่

จากรายละเอียดขั้นตอนและวิธีดำเนินการกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ และศาลฎีกา ดังกล่าวข้างต้น รวมไปถึงศาลชั้นต้นทุก ๆ ศาล ได้กระทำโดยละเอียดรอบคอบเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติและกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ อีกทั้ง มีการนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในการวินิจฉัยชี้ขาดคำพิพากษาหรือผลของคดี อันได้แก่ **หลักการเสียงข้างมากที่คุ้มครองเสียงข้างน้อย (The Rule of Majority)** โดยการวินิจฉัยชี้ขาดคดีให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก แต่ในขณะเดียวกันก็มีการคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วยการเปิดโอกาสให้เสียงข้างน้อยสามารถแสดงความคิดเห็นหรือทำความเข้าใจในสำนวนคดีได้ นอกจากนี้ ในศาลชั้นอุทธรณ์และศาลฎีกายังมีระบบการตรวจสอบคุณภาพของร่างคำพิพากษา ผู้ตรวจสอบร่างคำพิพากษาสามารถขออนุญาตแก้ไขหรือเสนอข้อทักท้วงร่างคำพิพากษาต่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนได้ และในชั้นพิจารณาสั่งออกร่างคำพิพากษาผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งออกร่างคำพิพากษา ยังสามารถสั่งทบทวนร่างคำพิพากษา หรือส่งนำสำนวนคดีเข้ารับการวินิจฉัยโดยที่ประชุมแผนกหรือที่ประชุมร่วมระหว่างแผนก (ประชุมใหญ่) ได้อีกด้วย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนและองค์คณะได้พิจารณาทบทวนร่างคำพิพากษาและได้รับฟัง

^{๑๕} การพิจารณาคดีในศาลฎีกา. เข้าถึงเมื่อ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก <http://www.supremecourt.or.th/>

ความคิดเห็นจากผู้พิพากษาทั้งจากฝ่ายที่เห็นด้วยกับร่างคำพิพากษาและฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับร่างคำพิพากษา เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นอุทธรณ์และศาลฎีกา เป็นไปด้วยความถูกต้อง บริสุทธิ์ ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพตามหลักนิติธรรม โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับของคู่ความในคดี และ คำนึงถึงผลดีหรือผลกระทบต่อประชาชนในสังคมและประเทศชาติเป็นสำคัญ

สำหรับการประชุมใหญ่ในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษแต่ละครั้ง ประธานศาลอุทธรณ์ คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษจะแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมาพิจารณาสรุปข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ที่ประชุมคณะทำงาน จะมีการลงความเห็น ว่า เห็นด้วยกับร่างคำพิพากษาหรือไม่เห็นด้วยกับร่างคำพิพากษาด้วยคะแนนเสียงเท่าใด อันเป็นหลักการของประชาธิปไตย เพื่อให้ที่ประชุมใหญ่ได้รับทราบข้อมูลทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ที่ถูกต้องก่อนที่จะมีการแสดงความคิดเห็นและลงคะแนนเสียงว่าเห็นด้วยกับร่างคำพิพากษาหรือไม่

การประชุมใหญ่เป็นการระดมความคิดเห็นของผู้พิพากษาทั้งศาล รวมทั้ง ๕ แผนกคดี ถือเป็นการประชุมปรึกษาคดีซึ่งมีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในหลากหลายสาขามารวมตัวกันเพื่อคิด วิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น และลงคะแนนเสียงต่อร่างคำพิพากษา นอกจากจะทำให้ การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปด้วยความละเอียดรอบคอบ และมีประสิทธิภาพแล้ว ยังทำให้ผู้พิพากษา แต่ละแผนกมีความรู้ความเชี่ยวชาญในแผนกอื่นเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากผู้พิพากษาต้องศึกษาค้นคว้า ในแต่ละสำนวนคดีที่จะนำเข้าสู่ที่ประชุมใหญ่ ทำให้ผู้พิพากษามีประสบการณ์ในการทำงานในแผนกอื่น ซึ่งไม่ใช่แผนกของตนอีกด้วย เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ซึ่งจะเป็นโอกาสให้ผู้พิพากษา ในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษสามารถโยกย้ายไปทำงานในแผนกอื่นได้เพราะมีความรู้ความเชี่ยวชาญ เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และเป็นผลดีต่อการพิจารณาพิพากษาคดีของประชาชนอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม การประชุมใหญ่ในศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษมีข้อจำกัดในเรื่อง ระยะเวลาไม่เพียงพอในการศึกษาค้นคว้าสำนวนคดีที่จะนำเข้าสู่ที่ประชุมใหญ่เพราะปริมาณงานในแต่ละ แผนกมีจำนวนมากซึ่งเป็นคดีที่อุทธรณ์ขึ้นมาจากศาลชั้นต้นทั่วประเทศ ประกอบกับจำนวนของ ผู้พิพากษาของแต่ละแผนกไม่เพียงพอกับปริมาณคดีที่เข้ามาในแต่ละวัน หากมีการเพิ่มอัตรากำลังผู้พิพากษา ในแต่ละแผนกให้เพียงพอสอดคล้องกับปริมาณคดีจะสามารถแก้ไขข้อจำกัดในเรื่องดังกล่าว ทำให้ ผู้พิพากษามีเวลาศึกษาค้นคว้าก่อนที่จะเข้าประชุมใหญ่ในแต่ละครั้งเพิ่มมากขึ้น

เห็นได้ว่าการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษในแต่ละชั้นตอน มีความละเอียดรอบคอบ และมีการตรวจสอบคุณภาพของคำพิพากษาอย่างเข้มข้นเพื่อให้การใช้ ดุลยพินิจของผู้พิพากษาเป็นไปโดยปราศจากข้อบกพร่อง ปราศจากอคติ และเป็นไปตามบทบัญญัติ ของกฎหมาย เพื่อให้คู่ความทุกฝ่ายได้รับความคุ้มครองและความเป็นธรรมทางกฎหมายอย่างเสมอภาค ด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม

นอกจากนี้ ในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ เมื่อคู่ความได้รับทราบผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษแล้ว คู่ความฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับผลของคำพิพากษาหรือคำสั่ง สามารถขออนุญาตฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นไปยังศาลฎีกาได้อีกชั้นหนึ่ง เป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความได้ใช้สิทธิคัดค้านหรือแสดงความคิดเห็นต่อผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งมีผลบังคับและผูกพันตนเอง แม้จะเป็นความคิดเห็นเชิงลบคือการไม่เห็นด้วย แต่เป็นการแสดงความคิดเห็นโดยการใช้สิทธิทางกฎหมายโดยชอบธรรมของประชาชน กระบวนการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฯ จึงเป็นกระบวนการหนึ่งในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึง ตรวจสอบ และคัดค้านผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อให้ประชาชนได้ใช้สิทธิและเสรีภาพของตนในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นภายใต้หลักเกณฑ์และบทบัญญัติของกฎหมายอันเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม แสดงให้เห็นว่ากระบวนการทำงานและการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ ศาลฎีกา ตลอดจนศาลยุติธรรมอื่น ๆ ได้กระทำภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายและรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการเข้าถึงและได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเป็นธรรมด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียม อีกทั้ง การอำนวยความสะดวกยุติธรรมเป็นไปภายใต้หลักประชาธิปไตยและหลักนิติธรรมด้วยความเคารพในสิทธิมนุษยชนอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และมุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสงบสุขในสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗.

เข้าถึงได้จาก <https://dictionary.orst.go.th/>

ปรีดี พนมยงค์. ๒๕๖๔ ประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน. เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗.

เข้าถึงได้จาก <https://pridi.or.th/th/content/2021/09/831>

Oxford Languages Google's English Dictionary. เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗.

เข้าถึงได้จาก <https://languages.oup.com/google-dictionary-en/>

รณชัย โตสมภาค. ประชาธิปไตย. เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก

<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ประชาธิปไตย>

หลักนิติธรรม (The Rule of Law). เข้าถึงเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก

https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1283

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนารัตน์ มาศฉมาดล. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช. เข้าถึงเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก

<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ>

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย_พุทธศักราช_2560

สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม. ระบบศาลยุติธรรม. เข้าถึงเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๗

เข้าถึงได้จาก <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/54/iid/126661>

แผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ – ๒๕๖๘ ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ, หน้า ๑

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ พ.ศ. ๒๕๕๘. มาตรา ๕

แผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ – ๒๕๖๘ ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ, หน้า ๒

ศาลฎีกา. เข้าถึงเมื่อ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก <http://www.supremecourt.or.th/>

การพิจารณาคดีในศาลฎีกา. เข้าถึงเมื่อ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๗. เข้าถึงได้จาก

<http://www.supremecourt.or.th/>